

Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Kulttuuri

Kulttuuri – tulevaisuuden voima

**Toimikunnan ehdotus selonteoksi
kulttuurin tulevaisuudesta**

Opetusministeriön julkaisuja 2010:10

Sisältö

Saatteeksi	3
1 Lähtökohdat	6
1.1 Aineistot ja menetelmät	7
1.2 Tulevaisuuden suuntaviittoa.....	7
2 Tienristeykset – yhteiskunnan kulttuuriset valinnat	9
2.1 Sen näkee silmistä – taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys	9
2.2 Koivu ja tähti – kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö	11
2.3 Sateenkaaren alla – kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus	14
2.4 Reilu kulttuuri – yhteisöllisyys, sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet.....	16
2.5 Vakava leikki – luovuuden edellytykset.....	19
2.6 Luovat rihmastot – kulttuurituotannot ja -palvelut.....	22
2.7 Pajat(sot) ja leipomot – kulttuuritoimialojen talous, työllistyminen ja toimeentulo.....	26
3 Tulevaisuuden voimatekijät	32
3.1 Kestävä kulttuuri.....	32
3.2 Kulttuurinen moninaisuus	33
3.3 Luova ihminen.....	34
4 Yhteenveto ja toimenpide-ehdotukset	36

Kulttuuri - tulevaisuuden voima

Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta

Opetusministeriön julkaisuja 2010:10

Opetusministeriö • Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto • 2010

Undervisningsministeriet • Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen • 2010

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / Kultur-, idrotts och ungdomspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Erja Kankala, opetusministeriö

Kannen suunnittelu ja kuvat: Outi Mansikkamäki, yam.fi

Yliopistopaino / Universitetsstryckeriet, 2010

ISBN 978-952-485-854-0 (nid./hft.)

ISBN 978-952-485-855-7 (PDF)

ISSN 1458-8110 (Painettu/Print)

ISSN 1797-9501 (PDF/Online)

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2010:10

Saatteeksi

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin asetti 18.12.2008 pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen strategia-asiakirjan mukaisesti toimikunnan valmistelemaan selontekoa kulttuurin tulevaisuudesta. Toimikunnan työn lähtökohtina ovat olleet taiteen ja kulttuurin eri sektoreilla viime vuosina toteutetut uudistukset, meneillään olevat ohjelmat ja kehittämis ehdotukset. Toimikunnan tehtäväksi asetettiin kuvata ja arvioida

- kulttuurin tilaa sekä tulevaisuuden kansallisia ja kansainvälisiä haasteita
- kulttuurin yhteiskunnallista ja alueellista merkitystä
- kulttuurin merkitystä ihmisen tasapainoiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille sekä eri ikä- ja väestöryhmille
- luovan taiteellisen työn edellytyksiä ja mahdollisuuksia
- valtionhallinnon, kunnallishallinnon, yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden roolia kulttuurin edistämisessä
- alueiden ja paikallistason kulttuuritoimen tilaa eri ikä- ja väestöryhmien tasa-arvoisten mahdollisuuksien kannalta
- kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinnön säilyttämisten ja suojelun merkitystä, edellytyksiä ja haasteita sekä
- kulttuurin toimialojen taloudellisia ja työllistäviä vaikutuksia ja mahdollisuuksia.

Lisäksi toimikunnan tehtävänä oli:

- selvittää niitä sivistyksellisiä, koulutuksellisia, taloudellisia ja muita yhteiskunnallisia tekijöitä, joita kulttuurin edistäminen edellyttää sekä arvioida julkishallinnon vastuuta ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden roolia edellytysten luojina,
- asettaa tavoitteita ja tehdä kehittämis ehdotuksia kulttuurin toimialan kehittämiseksi,
- tehdä ehdotuksia kulttuuripolitiikan seurannan ja arvioinnin kehittämiseksi sekä
- laatia suosituksia selonteossa esitettyjen toimenpiteiden seurannasta.

Toimikuntaan nimettiin puheenjohtajaksi toimitusjohtaja Leif Jakobsson Proartibus -säätiöstä (Taiteen keskustoimikunnan puheenjohtaja 1.1.2010 alkaen), varapuheenjohtajaksi ylijohtaja Riitta Kaivosoja opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osastolta sekä jäseniksi professori Helena Hyvönen Aalto-yliopistosta, Gulbenkian-säätiön musiikkiosaston johtaja Risto Nieminen, budjettineuvos Arto Merimaa valtiovarainministeriöstä, rakennusneuvos Matti Vatiilo ympäristöministeriöstä, professori Pekka Sammallahhti Oulun yliopistosta, erityisasiantuntija Ditte Winqvist Suomen Kuntaliitosta, kulttuurijohtaja Pekka Timonen Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskuksesta, museojohtaja Berndt Arell Nykytaiteen museo Kiasmasta (Svenska Kulturfondenin johtaja 1.1.2010 alkaen), ylitarkastaja Petra Tarjanne työ- ja elinkeinoministeriöstä, tekijänoikeusneuvos Viveca Still opetusministeriöstä, projektikoordinaattori Maria Antas FILListä, yliasiamies Antti Arjava Suomen Kulttuurirahastosta, toimitusjohtaja Raoul Grünstein Kulttuuritehdas Korjaamosta, tuottaja Petri Jokiranta Cinet Oy:stä, teatterinjohtaja Erik Kiviniemi Vaasan kaupunginteatterista, pääjohtaja Marja Makarow Euroopan tiedesäätiöstä (ESF European Science Foundation), puheenjohtaja Hannele Parviala Kuvataideopettajat ry:stä, toimitusjohtaja Cay Sevón Turku 2011 -säätiöstä sekä kulttuuripedagogi Fatima Usman AFAES ry:stä (Afrikkalaisten ja Eurooppalaisten Afrikkalaisten Yhdistys).

Toimikunnan asiantuntijoiksi nimettiin johtaja Jukka Liedes opetusministeriöstä, kulttuuripolitiikan professori Anita Kangas Jyväskylän yliopistosta, johtaja Paula Tuomikoski opetusministeriöstä, erikoistutkija Sari Karttunen Tilastokeskuksesta, johtaja (vv.) Markku Wilenius Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta ja erikoistutkija Tanja Kotro Kuluttajatutkimuskeskuksesta.

Toimikunnan sihteeristöön nimettiin pääsihteeriksi neuvotteleva virkamies Hannele Seitsonen (opetusministeriö), asiantuntijasihteeriksi kulttuuriasianneuvos Esa Pirnes (opetusministeriö) sekä projektisihteeriksi valtiotieteen maisteri Vava Lunabba (Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö CUPORE).

Toimikunta kokoontui kymmenen kertaa. Taustaselvitys valmistui joulukuussa 2009. Suoritettuaan tehtävänsä toimikunta jättää kunnioittavasti ehdotuksensa opetusministeriölle.

Helsingissä 9.3.2010

Leif Jakobsson

Riitta Kaivosoja

Maria Antas

Berndt Arell

Antti Arjava

Raoul Grünstein

Helena Hyvönen

Petri Jokiranta

Erik Kiviniemi

Marja Makarow

Arto Merimaa

Risto Nieminen

Hannele Parviala

Pekka Sammallahti

Cay Sevón

Viveca Still

Fatima Usman

Petra Tarjanne

Pekka Timonen

Matti Vatiilo

Ditte Winqvist

1 Lähtökohdat

Selontekotyötä luonnehtii kaksi aikakäsitystä. Kulttuurin ja taiteen pysyvien ja muuttuvien tekijöiden, kestävien peruslinjojen sekä rakenteellisten muutosten tarpeen pohdinnan aikajänne ulotetaan 25 vuoden jaksolle vuoteen 2035 saakka. Pitkän aikavälin perspektiiviä vasten ehdotetaan ensimmäisinä askeleina lyhyen aikavälin toimenpiteitä ja ratkaisumalleja seuraavalle hallituskaudelle.

Vuoden 2011 helmikuussa Turussa järjestetään osana kulttuuripääkaupunkivuotta tulevaisuusfoorumi Kulttuuri - tulevaisuuden voima, Kultur - framtids kraft, Culture - Power of Future.

- Kulttuuri ja taide ovat inhimillisen olemassaolon itseisarvoisia ja välttämättömiä perusasioita, joiden uutta luova vaikutus säteilee elämän kaikille alueille. Ne vaikuttavat suoraan ja sovelluksina yhteiskunnalliseen hyvinvointiin ja taloudelliseen toimintaan.
- Kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden hahmottamisessa painottuu tulevaisuuden luomisen näkökulma.
- Selonteossa kuvataan erilaisiin mahdollisiin kehityssuuntiin johtavien valintojen välisiä jännitteitä, niiden perustana olevia arvoja sekä mahdollisia toimenpiteitä.

1.1 Aineistot ja menetelmät¹

Selonteon valmistelussa kirjallisena aineistona on käytetty aiempia kulttuuripoliittisia selontekoja, mientöjä, ohjelmia, strategioita sekä aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja artikkeleita.

Toimikunnan sihteeristö on tavannut satoja taide- ja kulttuurikentän edustajia, osallistunut aktiivisesti aiheeseen liittyviin tapahtumiin ja keskusteluihin sekä käynyt opintomatkalla tutustumassa Ruotsin kulttuuriselontekoon.

Selonteosta ja kulttuurin tulevaisuudesta on keskusteltu valtionhallinnon sähköisellä keskusteluforumilla Otakantaa.fi, selonteon kotisivuja on päivitetty säännöllisesti opetusministeriön verkkosivuilla, missä on ollut myös mahdollisuus kommentoida ja yhteisöllisessä mediassa Facebookissa on toiminut Kulttuurin tulevaisuus -ryhmä, jonka piirissä on ollut useita satoja jäseniä ja kavereita.

Työssä on yhdistelty tulevaisuudentutkimuksen eri menetelmiä painopisteenä vuorovaikutus taiteen ja kulttuurin asiantuntijoiden, toimijoiden sekä käyttäjien kanssa.

Väliraporttina julkistetussa taustaselvityksessä on määritelty käsitteet, aineistot, lähteet ja menetelmät sekä työn kuluessa esiin tiivistyneet taiteen ja kulttuurin tulevaisuuden keskeiset edellytykset, haasteet, mahdollisuudet ja keskeiset muutospainet sekä voimatekijät.

1.2 Tulevaisuuden suuntaviittoja

Taustaselvityksessä keskeisimmiksi kulttuurin kehitykseen vaikuttaviksi näkökulmiksi nousi kuusi globaalia makromuuttujaa: ilmastonmuutos ja ympäristö, väestökehitys, globalisaatio, luova pääoma, teknologia ja yhteisöllisyys. Taustaselvitykseen on koottu työn aikana havaittuja näitä koskevia kulttuurin muutospainetta ja trendejä.

Kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden kukoistuksen keskeisimpinä mahdollisuuksina piirtyi esiin kolme voimatekijää: kestävä kulttuuri, kulttuurinen moninaisuus ja luovuus. Ne ovat edellytys ja perusta kulttuurin yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle, ihmisten hyvinvoinnille ja kulttuuritoimialojen taloudelle.

¹ Kulttuuri - tulevaisuuden voima; Taustaselvitys kulttuurin tulevaisuus -selontekoa varten, (2009), Opetusministeriö, Opetusministeriön julkaisuja 2009:58.

Taustaselvitykseen kootuista muutospaineista pelkistyi seitsemän ydinaluetta, joiden suhteen tarvitaan yhteiskunta- ja kulttuuripoliittisia linjauksia, arvovallintoja ja ratkaisuja. Nämä ovat: taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys, kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö, kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus, yhteisöllisyys sekä sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet, luovuuden edellytykset, kulttuuripalvelut ja tuotannot sekä kulttuuritoimialojen talous, työllistytminen ja toimeentulo.

Tavoitteiden saavuttamisen menetelmiä ja välineitä ovat hallinnolliset ratkaisut (verkostot, poikkihallinnollisuus), eri sektoreiden yhteistyömuodot (joustavat rahoitusmallit, poikkisektoraalisuus, taiteen ja tieteen yhteistyö), rakenteelliset ratkaisut (hallinnolliset rakenteet, virtuaalirakenteet), teknologiset innovaatiot (sulautettu tietotekniikka, uusi talenneteknologia, ympäristöteknologia), yhteisöllinen media, sosiaaliset innovaatiot sekä taiteen ja kulttuurin uudet painopisteet ja sisäinen kehitys.

2 Tienristeykset - yhteiskunnan kulttuuriset valinnat

2.1 Sen näkee silmistä

- taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys

Luovuus on ihmiselle synnynnäistä ja luontaista toimintaa. Ihminen sitoutuu ympäristöön ja yhteisöön kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysten kautta. Vapaa luova ilmaisu synnyttää taidetta ja kulttuuria. Taide voidaan nähdä erityisenä todellisuuden hahmottamisen ja tietämisen tapana, jonka merkitys voidaan rinnastaa tieteessä tapahtuvaan perustutkimukseen. Taiteessa ja kulttuurissa työestetään yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä, tehdään näkyväksi ympäristön ilmiöitä sekä keskustellaan arvoista. Taide ja kulttuuri vaikuttavat yhteisöjen ja yhteiskun-

nan kehitykseen ja niihin liittyy henkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia voimavaroja.

Taiteen ja kulttuurin laaja-alainen merkitys on tullut yhä tärkeämmäksi ja se vahvistuu edelleen tulevaisuudessa. Yhteisiä rajapintoja taiteen ja kulttuurin eri alojen ja yhteiskuntapolitiikan eri sektoreiden kanssa ovat esimerkiksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset, koulutuksen sisällöt ja menetelmät, luova talous, innovaatiojärjestelmät, kulttuuriyrittäjyys ja -vienti, työllisyys, teknologiset sovellukset, viestintä, ympäristönsuojelu, yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus, kriisitilanteisiin varautuminen, väestökehitys, vähemmistökysymykset, mo-

nikulttuurisuus, syrjäytymisen ehkäisy, tapakulttuuri, ruokakulttuuri ja hybriditaiteet.

Yhteiskuntapolitiikassa ei vielä tunnisteta taiteen ja kulttuurin kokonaisvaikuttavuutta. Erityisesti taiteen ja kulttuurin sovelluksilla on laaja-alaista merkitystä monilla eri yhteiskuntapolitiikan ja hallinnon aloilla. Yhteiskunnallisessa keskustelussa asetetaan usein vastakkain kulttuuri ja taide itsessään arvokkaana toimintana ja hyötyä tuottavana välinearvoisena toimintana. Ristiriidan sijaan ne kuitenkin edellyttävät toisensa ja niiden välillä on jatkuva vuorovaikutus. Päämäärätön, kokeileva ja leikkivä taide on uusiutumisen edellytys. Taide tavoittaa ihmiset sovelluksien kautta, ne ovat osa jakelua, saatavuutta ja yhteisön kommunikaatiota. Yhteiskunnallisessa kulttuuripoliittisessa päätöksenteossa tehdään käytännöllisiä valintoja taiteen, kulttuurin ja luovuuden edellytysten, mahdollisuuksien ja rakenteiden resursoinnista. Valinnat, ratkaisut ja toimenpiteet eri jännitteiden välillä riippuvat siitä, mitä eettisiä arvoja kulloinkin painotetaan.

Kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden eettiset arvot

Luova vapaus	Yhteisöllinen vastuu	Vaikuttavuus ja hyöty
<ul style="list-style-type: none"> • luova itseilmaisu • taiteen autonomia 	<ul style="list-style-type: none"> • sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet • kulttuuriperintö kivijalkana ja resurssina 	<ul style="list-style-type: none"> • luova pääoma sosiaalisen pääoman osana
<ul style="list-style-type: none"> • kokeileva ja leikkivä luovuus • taide erityisenä todellisuuden hahmottamisen ja tietämisen tapana 	<ul style="list-style-type: none"> • luovat tiedot ja taidot • kulttuuri-palvelujen saatavuus, saavutettavuus ja osallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • mentaalinen, sosiaalinen ja fyysinen hyvinvointi • kulttuuritoimialojen talous • sovellukset ja heijastusvaikutukset yhteiskunnan eri sektoreilla

Linjaus:

- Luova pääoma on osa kansakunnan sosiaalista pääomaa sekä henkisen ja taloudellisen hyvinvoinnin ja innovoinnin ydin, joka synnyttää uutta ja vaikuttaa läpäisevästi kaikkiin yhteiskunnan toimintoihin. Luovan pääoman perustana ovat kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön jaetut merkitykset. Sen edellytyksiä ovat tiedot ja taidot, itseilmaisun mahdollisuudet, luomisen rauha ja tila, kulttuuripalvelujen saatavuus sekä sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet. Luova pääoma tuottaa sosiaalista ja taloudellista vuorovaikutusta, kulttuurituotantoja, -palveluja, viestintää ja vaihdantaa.
- Taide- ja kulttuuritoimintaa kuuluu läpäisevästi mukaan suuriin hallinnonaloja yhdistäviin politiikkoihin, kuten sivistys-, innovaatio-, ympäristö- ja kestävä kehityksen politiikkaan.

Jännite:

- Haasteena on ymmärtää, että luova vapaus, kulttuurinen perusta ja palvelut sekä taiteen ja kulttuurin sosiaaliset ja taloudelliset sovellukset ja hyödyt ovat toisilleen välttämättömiä. Jännitteen muodostaa näiden maltillinen ja tasapainoinen kehittäminen sekä pitkällä että lyhyellä aikajänteellä.

Toimenpide-ehdotus:

- Käynnistetään eri hallinnonalojen sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välinen kokonaisvaltainen taiteen ja kulttuurin politiikkaohjelma. Ohjelma kehittää mahdollisuuksia hyödyntää ja edistää taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja vuorovaikutusta sekä positiivisia heijastusvaikutuksia ja sovellusmahdollisuuksia yhteiskunnan eri toiminnoissa.

2.2 Koivu ja tähti

- kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö

Kulttuuriperintö on ihmiskunnan muisti ja tietovaranto. Se on yksilöiden ja yhteisöjen identiteettien rakentamisen resurssi niin paikallisella, kansallisella kuin globaalillakin tasolla. Käsityksemme kulttuuriperinnöstä on usein liian kapea. Aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä on säilynyt, syntyy ja kertyy kaikkialla yhteiskunnassa: taiteen ja kulttuurin toimintakenttien lisäksi kodeissa, päiväkodeissa, oppi-laitoksissa, hoitolaitoksissa, tuotantolaitoksissa, työpaikoilla ja toreilla.

Kulttuuriympäristöön kuuluvat perinnemaisemat, muinaisjäännökset, rakennettu ympäristö, kaupunkitilat, maaseutuympäristöt sekä visuaalinen

ja ääniympäristö tai laajemmin maut, hajut ja kosketukset. Rikas elinympäristö on ihmisen viihtymisen, hyvinvoinnin ja luovuuden lähde. Uudet julkiset ja yksityiset tilat, rakennukset tai asumisen tavat vaikuttavat viihtymiseen ja hyvinvointiin tulevaisuudessa. Hyvässä kulttuuriympäristössä luonto ja rakennetun ympäristön muodot eri aikakausilta limittyvät toisiinsa monimuotoisesti ja sopusointuisesti.

Kulttuuriympäristöön kohdistuvia ulkoisia uhkia aiheuttavat ilmastonmuutos, luonnonkatastrofit ja mahdolliset konfliktit. Voimakkaimmin sitä muovaavat kuitenkin jokapäiväinen uuden rakentaminen, yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus. Viime sotien jälkeen Suomessa on tuhattu paljon vanhaa rakennuskantaa ja menetetty kulttuurista pääomaa. Ympäristön lyhytnäköinen hyödyntäminen voi uhata kulttuuristen ja esteettisten arvojen säilymistä ja kestävää kehitystä. Myös korjausrakentamiseen kohdistuvat ekotehokkuusvaatimukset ovat tulevaisuudessa haaste rakennusperinnön säilymiselle.

Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäjiä ja välittäjiä ovat kulttuurista jatkuvuutta edustavat museot, arkistot ja kirjastot. Ne toimivat kulttuurien vuoropuhelun paikkoina ja tiedon kartuttajina sekä tarjoavat mahdollisuuksia ihmisten omakohtaiseen osallisuuteen, tekemiseen, koke-

miseen ja harrastamiseen. Kokoelmavarannot ja tietoaaineistot palvelevat opetuksen, tieteen ja vapaa-ajan tarpeita. Muistiorganisaatiot muodostavat yhteiskunnan keskeisen tietoperustan luotettavan tiedon tuottajina. Kansallinen digitaalinen kirjasto-hankkeen tavoitteena on järjestää ja turvata kulttuuriperinnön digitointi sekä pitkäaikaissäilytys. Osana kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia se turvaa väestön yhdenvertaisen tiedon ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden myös digitaalisessa yhteiskunnassa.

Säilyttämisen, tiedonhakujärjestelmien ja saataville asettamisen kautta ohjataan tulevien sukupolvien kulttuurin kokemista sekä tulkintoja menneisyyden elämästä ja tulevaisuuden tuottamisen mahdollisuuksista. Tulevaisuudessa kulttuuriperintö näyttäytyy enenevästi myös kulttuurisen moninaisuuden tai mikrohistorian kautta. Tällöin haasteeksi tulee muun muassa se, miten maahanmuuttajien kulttuuriperinnöt otetaan osaksi suomalaista kulttuuriperintöä sekä miten tallennetaan perinteisen suomalaisen kulttuurin ja lähtömaiden kulttuurien vuorovaikutuksessa syntyvä yhteinen ”kolmas kulttuuri”.

Linjaus:

- Rikkaan ja monimuotoisen kulttuuriympäristön säilyttäminen, hyödyntäminen ja uuden ympäristön luominen edellyttävät useiden viranomaisten ja yksityisen sektorin tiivistä yhteistyötä ja arvonäkemyksiä. Kansalaisten ja asukkaiden osallisuutta sekä taiteen ja kulttuurin huomioon ottamista tarvitaan myös kaavoituksessa ja yhdyskuntasuunnittelussa. Kulttuuririimuisuuden suojelussa tarvitaan yhteistyötä omistajatahojen, viranomaisten ja asiantuntijoiden välillä.
- Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen onnistumisen edellytyksenä ovat pitkäjänteinen tulevaisuuteen suuntaava toiminta sekä hyvä hallinnollinen koordinaatio ja yhteistyö.

Jännite:

- Haasteena on samanaikaisesti turvata kulttuuriperinnön säilyttäminen ja suojelu sekä mahdollistaa kulttuuriperinnön käyttö ja hyödyntäminen kestäväällä tavalla. Uhkiksi voivat muodostua vajavaiset tiedot kulttuuriperinnöstä ja -ympäristöstä, lyhyen aikavälin taloudelliset tavoitteet tai ohimenevien trendien vaikutukset. Kulttuuriperintö on myös taloudellisen hyödyntämisen ja sovellusten resurssi.

Omaleimaiset paikalliset ympäristöt niihin liittyvine tarinoineen ovat nousemassa tulevaisuuden alueelliseksi vetovoimatekijöiksi sekä asuinpaikan valinnassa että kulttuuri- ja muussa matkailussa. Lyhyen tähtäyksen hyötyjen tavoittelu kaavoittamisessa ja rakentamisessa voi uhata kulttuuristen ja esteettisten arvojen säilymistä ja kestävästä kehitystä, mikä vaarantaa pitkällä tähtäyksellä myös taloudellisten arvojen perustan.

- Sähköiseen muotoon syntyvät ja digitoidut aineistot muodostavat tulevaisuudessa keskeisen osan ihmiskunnan ja kansakuntien muistia. Nykyiset sähköiset vuorovaikutus- ja tallennusmediat vanhenevat nopeasti ja niiden tilalle syntyy uusia, vielä tuntemattomia medioita. Niiden ja uusien teknisten muotojen sisältämän informaation säilyminen edellyttää vastaavaa kehitystä tallennusjärjestelmissä.

- Digitaalisen materiaalin elinkaari poikkeaa totutusta, mutta tallenteiden säilymisen kesto on epävarma. Digitalisointi on välttämätöntä tiedon laajaa ja taloudellista säilytystä ja -hakua varten. On mahdollista täysin ennakoita, mitkä asiat tulevat olemaan pysyviä tai nousevat tulevaisuudessa merkittäviksi. Haasteeksi nousee digitaalisesti säilytettävän aineiston valinta.

Toimenpide-ehdotukset:

- Laaditaan valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia ja kehitetään kulttuurivaikutusten arviointia sekä kulttuuriympäristön tilan seurantarjestelmiä osana ympäristövaikutusten arviointia (KVA /YVA).

- Edistetään kulttuuriperinnön säilymistä ja saatavuutta myös digitaalisesti. Edistetään kansallisen digitaalisen kirjaston KDK toteututumista (museoiden, arkistojen ja kirjastojen yhteiset ja yhteensopivat hallinto-, meta-haku-, käyttöliittymä- ja sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisut, jotka turvaavat niiden sähköisten tietovarantojen ja palveluiden saatavuuden kansalaisille).

- Kehitetään museoitu, yleisiä kirjastoja ja arkistoja monipuolisina oppimisen, elämysten ja tiedonhaun keskuksina panostamalla kulttuuriperintökasvatuksen, saavutettavuuteen ja vuorovaikutteisuuteen yleisön ja eri väestöryhmien kanssa.

2.3 Sateenkaaren alla - kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus

Väestökehityssennusteiden mukaan kulttuurinen moninaisuus lisääntyy Suomessa. Tasapainoinen yhteiskunnallinen kehitys edellyttää tähän liittyvien ilmiöiden tunnistamista ja ymmärtämistä.

Kulttuurisen moninaisuuden käsite on etnistä monikulttuurista lähestymistapaa laajempi. Se kattaa valtakulttuurin, mutta myös perinteiset osa- ja alakulttuurit ja vähemmistöt, vanhat ja uudet etniset ryhmät ja kieliryhmät sekä alkuperäiskansan. Uudet moninaiset 'virtuaaliheimot' muokkaavat tulevaisuuden suomalaista yhteiskuntaa. Ikäryhmät, paikalliset kulttuurit ja yksilöllinen erilaisuus, kulttuurien väliset erilaiset tottumukset, ilmaukset sekä kulttuuriperinnön jakamisen, levittämisen ja kuluttamisen tavat ovat osa moninaisuutta.

Vuorovaikutuksen ja kohtaamisten kautta tapahtuva jatkuva muutos on kulttuurin uusiutumisen ja kehittymisen ehto. Monikulttuurisessa ja moninaisessa yhteiskunnassa tarvitaan suvaitsevaisuutta ja yhdessä elämisen taitoa. Eristämisen sijaan uusien maahanmuuttajien kulttuurinen panos on oivallettava luovaksi resurssiksi.

Kulttuurinen moninaisuus on haaste kulttuuri-tarjonnan, -palvelujen ja -tuotannon järjestämiselle. Kielten määrä on lisääntynyt ja tulee entisestään lisääntymään. Maahanmuuttajista venäjänkieliset ovat nopeimmin kasvava kieliryhmä, mutta myös muiden kieliryhmien osuus kasvaa. Kulttuuri- ja kirjastopalveluja järjestettäessä joudutaan ratkaisemaan, miten eri kieliryhmiä kohdellaan oikeudenmukaisesti.

Kielet eivät ole vain kommunikaation välineitä vaan myös kulttuurisen lukutaidon kehittymisen perusta. Se tarkoittaa sitä, että ymmärrämme, miten eri kulttuurit rakentuvat ja miten niiden piirissä tuotetut ilmaisut vaikuttavat. Sen avulla osaamme tulkita eri kulttuurien kohtaamisissa syntyviä viestejä. Kulttuurinen lukutaito on tärkeää sekä suhteessa alakulttuureihin ja monikulttuurisuuteen että yhteiskuntien välillä niin kulttuurisessa, sosiaalisessa kuin taloudellisessakin vuorovaikutuksessa.

Suomenruotsalainen kulttuuri ja ruotsin kieli toisena kansalliskielenä ovat osaltaan rikastuttaneet kulttuuriamme. Kulttuurinen arvopohjamme on muotoutunut osana Pohjoismaita ja ruotsin kieli on myös tulevaisuudessa keskeisessä asemassa pohjoismaisessa yhteistyössä. Suomenruotsalaisen vähemmistön tietotaitoa kulttuurisen identiteetin vaalimisessa voidaan enenevästi hyödyntää resurssina uusien maahanmuuttajien vähemmistöjen kotouttamisprosesseissa.

Tulevaisuudessa kuulumme samanaikaisesti yhä useampiin kulttuurisiin viiteryhmiin. Olemme yhtä aikaa ylikansallisen, globaalin kulttuuritarjonnan, kansallisen ja paikallisen kulttuurisen perinteen, osa- ja alakulttuurien sekä fyysisten ja virtuaalisten 'kulttuuriheimojen' merkitysten piirissä. Olemme mukana näissä sekä kuluttajien että enenevästi myös

tuottajien ja tekijöiden rooleissa. Glokaali yhtäaikainen läsnäolo eri kulttuureissa on moninaisuuden, vuorovaikutuksen ja luovuuden edellytys.

Linjaus:

- Monikulttuurisuus ja kulttuurinen moninaisuus ovat Suomen tulevaisuuden vahva muutostekijä. Kulttuurinen moninaisuus ja vuorovaikutus erilaisten kulttuuristen vaikutteiden kesken ovat luovan pääoman perusedellytys. Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa kulttuurinen moninaisuus on kotoutumisen ja syrjäytymisen ehkäisyn avain. Tasapainoisen yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen kannalta kulttuurisen vuorovaikutuksen monipuolinen edistäminen tulevaisuudessa eri kulttuuristen ryhmien ja 'heimojen' välillä on ratkaiseva tekijä.

Jännite:

- Haasteena on elävän ja kehittyvän kulttuurin ymmärtäminen dynaamisena vuorovaikutuksena erilaisten kulttuuristen vaikutteiden välillä. Uhkana on se, ettei kulttuurista moninaisuutta ja vuorovaikutusta oivalleta tulevaisuuden syrjäytymisen ehkäisemisen, tasa-arvoisen yhteiskunnan ja kansakunnan luovan pääoman keskeisinä tekijöinä.

- Kulttuurinen osallisuus on erinomainen kotoittamisen ja syrjäytymisen ehkäisyn väline, mutta jännite voi muodostua vuorovaikutteisen tasapainon löytämisestä integroinnin ja mosaiikkimaisen moninaisuuden välille.

- Kulttuuriset oikeudet saattavat joutua ristiriitaan moninaisuuden kanssa. Eri kulttuurien arvojen ja tapojen kunnioittamisen vaatimus saattaa törmätä hyväksytyihin ja vallitseviin universaaleihin arvoihin ja ihmisoikeuksiin. Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien ensisijaisuus ristiriitatilanteissa on tulevaisuudesta kestävä kulttuurinen arvopohja.

Toimenpide-ehdotukset:

- Laaditaan kansallinen kielistrategia, jossa karotoitetaan ja täsmennetään kansallisten virallisten kielten, alkuperäiskansan kielten, vanhojen ja uusien vähemmistökielten sekä kasvavien kieliryhmien asema ja palvelutarpeet.

- Turvataan kansalliskielten sekä alkuperäiskansan kielten (erityisesti uhanalaisimpien inarinsaamen ja kolttasaamen) asema, kielenhuolto ja palveluiden saatavuus.

- Lisätään monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimusta ja täsmennetään käsitteitä ja terminologiaa.

- Otetaan maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen sekä ammatillisen luovan työn tukemisessa että kulttuuriperinnön keräytymisessä. Suosituksena on maahanmuuttajien positiivinen kohtelu ja kriteerien kehittäminen kulttuurisen moninaisuuden tunnistavan kulttuuripolitiikan välineiksi.

- Edistetään läpäisevästi eri väestöryhmien (ikä-, kieli-, seksuaali- ja sukupuoli-, kulttuuri-, romani- ja saamelais-vähemmistöt, katsomukset, kulttuuriset viiteryhmät ym.) kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja osallisuutta kulttuurisessa merkityksenannossa.

2.4 Reilu kulttuuri

- yhteisöllisyys, sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet

Suomen perustuslaki turvaa kansalaisten talous-, sosiaali- ja sivistykselliset oikeudet osana perusoikeuksia. Sivistykselliset oikeudet ovat osa ihmisoikeuksia ja niihin kuuluu myös kulttuurioikeuksien näkökulma. Ne ovat keskeisiä kansojen identiteetin, yhtenäisyyden, itsemääräämisoikeuden ja oman arvontunnon kannalta. Kansainvälisissä keskusteluissa kulttuurisia oikeuksia ovat muun muassa oikeus kulttuuriperintöön ja vastuu sen säilyttämisestä ja

suojelusta, oikeus kieleen, oikeus kulttuuriseen vuorovaikutukseen, oikeus koulutukseen, oikeus kulttuurielämään osallistumiseen ja kulttuurin saatavuuteen, oikeus valita oma kulttuurinsa, oikeus luovaan työhön ja sen tuloksiin, sananvapaus sekä tieteen ja taiteen vapaus.

Reilu kulttuuri merkitsee ihmisten kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja osallisuutta kulttuuriseen merkityksenantoon ikään, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, kieleen, vammaisuuteen, etniseen, uskonnolliseen ja kulttuuriseen taustaan tai varallisuuteen katsomatta. Kulttuuristen oikeuksien ja tarpeiden toteutumista arvioitaessa on aiempaa monipuolisemmin tunnistettava erilaiset väestöryhmät. On ollut tapana tarkastella väestöä ikäluokittain ja hahmottaa myös kulttuurisia tarpeita tältä pohjalta. Oletus tietyn ikäpolven kulttuuristen kulutustottumusten yhtenäisyydestä perustuu kuitenkin enemmän yhtäläiseen tarjontaan kuin ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin.

Taiteella ja kulttuurilla on todettu olevan merkittäviä hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Ne tuovat merkityksellisyyttä elämään, voimauttavat, osallistavat ja vahvistavat arjen toimijuutta, edistävät sosiaalista koheesiota ja ehkäisevät syrjäytymistä. Taidetta ja kulttuuria voidaan hyödyntää menestyksellisesti esimerkiksi hoito- ja hoivatyössä, terveydenhuollos-

sa, työelämässä, terapiassa ja kotouttamisessa. Kun tuotetaan taiteen ja kulttuurin sovelluksia näillä toiminnan alueilla, edistetään kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja säästetään kustannuksia muilla yhteiskunnallisen toiminnan alueilla. Erityisen merkittäviä vaikutukset voivat olla ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpidon sekä nuorten yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymisen kannalta.

Viestintäkulttuuri elää vahvaa murroskautta. Viestintä on muuttumassa multimediaaliseksi ja ero yksityisen viestinnän ja julkisesti tuotettujen luovien sisältöjen välillä vähenee. Tämä näkyy selvimmin yhteisöllisen median ja käyttäjälähtöisen sisällön kehittymisenä. Tekijänoikeudelle tärkeä jako yksityisen ja julkisen, ei-kaupallisen ja kaupallisen toiminnan välillä hämärtyy. Tekijänoikeusjärjestelmään kohdistuu yhä suurempi paine sovittaa yhteen tekijöiden, tuottajien, kustantajien ja muiden käyttäjien, levittäjien ja kuluttajien intressit siten, että parhaalla mahdollisella tavalla luodaan edellytykset uuden luomiselle, kulttuurin moninaisuudelle ja kulttuuriperinnön ja tiedon saatavuudelle sekä kulttuuristen ja sivistyksellisten perusoikeuksien ja -vapauksien toteutumiselle.

Kulttuuri- ja kirjastopalvelut turvaavat kulttuurin ja tiedon saatavuuden kulttuurisen kansalaisuuden edellytyksenä. Yhteisöllisyyden hakiessa uusia muotoja on myös tärkeää, että Suomessa säilyy kansallista

identiteettiä ja kansallisia kieliä tukeva julkisen palvelun radio- ja televisiotoiminta samalla kun tunnustetaan ja tunnustetaan verkostoissa ja verkossa tapahtuva käyttäjälähtöinen omaehtoinen sisällöntuotanto.

Kulttuurilla on tärkeä rooli myös kehittyvien ja kehitysmaiden talouden vahvistamisessa. Kulttuuri on henkiseen pääomaan perustuvaa taloutta sekä tuotteiden ja palveluiden kauppaa, jota voidaan käyttää tietoisesti edistämään yhteiskuntakehitystä.

Köyhyyden vähentämisen näkökulmasta tämä edellyttää kulttuurikysymysten aikaisempaa parempaa ymmärtämistä ja huomioon ottamista sekä kehittyviin maihin kohdistuvissa kehityspoliittisissa toiminnoissa että kehittyneiden maiden omissa kulttuuripoliittisissa. Kehityksen ymmärtäminen laaja-alaisena yhteiskunnallisena, poliittisena ja taloudellisena muutoksena vaatii, että ihmiset itse tulevat tietoisiksi omista tiedoistaan, taidoistaan, arvoistaan ja maailmankuvistaan.

Linjaus:

- Kulttuuripolitiikan eettiset kysymykset kytkeytyvät kulttuuristen ihmisoikeuksien kehitykseen. Suomen perustuslaissa säädetään velvoite kulttuuriperinnön suojeluun, oikeus kieleen ja kulttuuriin sekä taiteen ja tieteen vapauteen. Yhteiset kulttuuriset merkitykset ovat keskeisiä ihmisyyden ja kansalaisuuden määrittäjiä sekä syrjäytymisen ehkäisyä, osallisuuden ja yhteiskuntaan kiinnittymisen välineitä.

- Tekijänoikeusjärjestelmän kehittämisessä on tarpeen sovittaa yhteen yhteiskunnassa vallitsevat tekijänoikeuksiin liittyvät eri intressit siten, että parhaalla mahdollisella tavalla luodaan edellytykset uuden luomiselle, kulttuurin moninaisuudelle ja kulttuuriperinnön ja tiedon saatavuudelle sekä kulttuuristen ja sivistyksellisten perusoikeuksien ja -vapauksien toteutumiselle.

Jännite:

- Haasteena on kulttuuristen oikeuksien ja kulttuurisen kansalaisuuden käsitteiden kehittämätömyys sekä siitä johtuva taiteen ja kulttuurin edustamien aineettomien arvojen, kokonaisvaltaisen yhteiskunnallisen ja kansantaloudellisen merkityksen

sekä hyvinvointivaikutusten tunnistaminen ja arviointi pitkällä tähtäyksellä.

Toimenpide-ehdotukset:

- Edistetään kulttuuristen kansalaisoikeuksien toteutumista.
- Suomi toimii pohjoismaisessa yhteistyössä ja EU:ssa kulttuuristen oikeuksien tunnistamisen ja tunnustamisen edistäjänä ja aloitteentekijänä.
- Varmistetaan opetusministeriölle luovutetun Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma-ehdotuksen toteutuminen sekä toiminnan aktiivinen jatkuminen myös ohjelmakauden jälkeen.
- Vahvistetaan kehitysnäkökulma osaksi kansallista ja EU:n kulttuuripolitiikkaa. Suomi edistää yhdessä Pohjoismaiden kanssa kulttuuria ja kehitystä tukemalla erityisesti luovaa taloutta ja kulttuurituotantoja.

2.5 Vakava leikki

- luovuuden edellytykset

Luovuus on kyky yhdistellä asioita ja merkityksiä uusiksi kokonaisuuksiksi ennen kokemattomalla tavalla. Luovuuden edellytyksiä ovat ihmisten henkinen liikkuvuus ja ajattelun avaruus, elämänympäristön monimuotoisuus ja joustavuus sekä mahdollisuus

leikkiin ja kokeiluun. Luovuus ei liity vain taiteeseen ja kulttuuriin, tieteeseen tai tiettyihin ammatteihin tai aloihin, vaan kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Luovuutta voidaan edistää, sen edellytyksiä voidaan parantaa ja sen tuloksia voidaan hyödyntää.

Luovuuden ja itseilmaisun edellytykset rakennetaan lapsuudesta ja nuoruudesta lähtien. Suomessa on kaksi taiteen opetusjärjestelmää: taide- ja taitoaineiden perusopetus yleissivistävässä koulussa ja taiteen perusopetus.

Tulevaisuuden kulttuurin tekijöiden ja kokijoiden perustiedot ja -taidot luodaan yleissivistävässä koulussa taide- ja taitoaineiden tunneilla. Taide- ja taitoaineet ovat avainasemassa ihmisen persoonallisuuden, identiteetin ja itseluottamuksen kehittymisen sekä yhteisöön liittymisen kannalta. Ne edistävät oppilaiden hyvinvointia, koulussa viihtymistä ja sosiaalista kasvua. Taide- ja taitoaineet edustavat ja edistävät kokonaisvaltaista tietämistä ja antavat tärkeitä oppimisvalmiuksia myös muihin oppiaineisiin. Monipuolisella kouluaikaisella taide- ja taitoaineiden opiskelulla on tutkitusti vaikutusta myös nuoruuden ja aikuisuuden fyysiseen ja henkiseen hyvinvointiin.

Taide- ja taitoaineiden asema koulutuksessa on heikentynyt viime vuosikymmeninä. Nykyisen järjestelmän ongelmana on taide- ja taitoaineiden kaikille yhteisen opetuksen painottuminen alaluokille. Ylä-

luokilla ja myöhemmillä koulutusasteilla opetus on vähäistä. Valinnaisuus pakottaa valitsemaan aineiden välillä, vaikka tulevaisuudessa tarvitaan yhä monialaisempaa osaamista.

Opetus ei ole aina ammattitaitoista. Tilanne on kriittinen, sillä kulttuuriosaaminen on tulevaisuuden luovan talouden keskeinen menestystekijä. On tärkeää tavoittaa taide- ja taitoaineiden piiriin koko väestö ja kaikki ikäluokat. Taidekasvatuksella ja -opetuksella kasvatetaan tulevia luovan työn ammattilaisia sekä taiteen ja kulttuurin yleisöjä ja kuluttajia.

Taidekasvatuksen ja -opetuksen puutteiden vuoksi lasten ja nuorten luova lahjakkuus jää kehittämättä erityisinä herkkyyskausina. Kaikille yhteisen taide- ja taitokasvatuksen määrän lisäämiselle on tarvetta erityisesti peruskoulun yläluokilla ja lukiossa. Opetuksen laatua on kehitettävä. Taidekorkeakoulut, yliopistot ja korkeakoululut tarvitsevat opiskelijoita, joilla on peruskoulussa ja lukiossa hankitut perusvalmiudet taideaineissa.

Luokanopettajien koulutus on taide- ja taitoaineiden sekä opettajien täydennyskoulutuksen osalta puutteellista. Esimerkiksi taiteen perusopetuksen oppilaitokset opettajineen tarjoavat merkittävän yhteistyökanavan täydennyskoulutukselle.

Taiteen perusopetus on koulun ulkopuolista tavoitteellisesti tasolta toiselle etenevää, maksullista,

ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua taidekasvatusta. Sitä järjestetään mm. musiikkioppilaitoksissa, kuvataidekouluissa, tanssioppilaitoksissa, käsityökouluissa ja muissa oppilaitoksissa. Taiteen perusopetus tavoittaa kymmenisen prosenttia ikäluokista. Taiteen perusopetuksen merkitys voisi tulevaisuudessa kasvaa, jos siinä kehitettäisiin tasapuolisesti eri taiteen aloja. Sen saatavuutta voitaisiin kehittää eri tahojen joustavien yhteistyö- ja rakennratkaisujen avulla.

Luovuuden kehittyminen työksi ja ammatiksi merkitsee luovan leikin muuttumista elämän todellisuudeksi. Luovasta työstä hankitaan myös toimeentulo. Kulttuurialoille on tyypillistä, että työ tehdään vapaana ammatinharjoittajana tai yrittäjänä, apurahalla tai muulla julkisella rahoituksella, usein määrällä aikaisissa pätkätöissä. Luovan työn tekijöiden työ- ja sosiaaliturvaa on parannettu äskettäin. Luovan työn ammattilainen jää kuitenkin edelleen väliinputoajaksi sosiaaliturva-, eläke- ja työttömyysjärjestelmissä sekä verotuskohtelussa.

Luova työ edellyttää niin vapautta ja omaehtoisuutta kuin turvallisuuttakin. Luovassa taloudessa menestyminen edellyttää uusiutumista ja panostamista luovan työn tekijöihin. Reilu henki työyhteisöissä ja reilut työsopimukset tai reilujen toimeksianto- tai yhteistyösopimusten luominen on

sekä toimijoiden itsensä että kuluttajien ja koko yhteiskunnan edun mukaista. Luovan työn tekijöiden työllistymiseksi elinkeinon harjoittamisen on oltava kannattavaa. Myös kuluttajien tavoittamiseksi tarvitaan reiluja sopimuskäytäntöjä.

Julkisen palvelun muun muassa radio- ja televisiotoiminnan sekä teatteri- ja orkesteriverkostojen työllistämisvaikutus on erityisen tärkeää muusikoille ja säveltäjille, esittävälle taiteilijoille, elokuvan ja muiden audiovisuaalisten ohjelmien tekijöille sekä kirjailijoille. Kulttuurin työllisyyden kannalta juuri julkisen palvelun toiminta on muuta televisio- ja radiotoimintaa merkittävämpi.

Monitaiteisuus, eri alojen ja ilmaisutapojen yhdistely, välineiden muuttuminen ja vuorovaikutus ovat taiteen uusiutumisen ikivanha ydin. Taiteen ja kulttuurin tukijärjestelmät perustuvat taiteen alojen perinteiseen jaotteluun eivätkä ne pysty reagoimaan uusiin taiteen tekemisen muotojen tarpeisiin. Tällä hetkellä uusia ja nousevia muotoja ovat esimerkiksi hybriditaiteet, tiede&taide -konsepti (esimerkiksi biotaide), yhteisötaide, yhteisöllisessä mediassa tuotetut teokset ja toimintatavat sekä ekologisin tai eettisin perustein tuotettu taide.

Linjaus:

- Luovan itseilmaisun sekä kulttuurisen lukutaidon perustiedot ja -taidot ovat keskeinen osa kansakunnan luovaa pääomaa. Ne edistävät yhteisöön kiinnittymistä, aktiivista kansalaisuutta sekä ehkäisevät syrjäytymistä.

- Luova työ eroaa luonteeltaan ja jaksotukseltaan perinteisestä palkkatyöstä. Sitä tehdään nyt ja tulevaisuudessa yhä enemmän samanaikaisesti työsopimussuhteessa, ammatinharjoittajana sekä yrittäjänä. Luovaa työtä koskeva säätely edellyttää sen erityisluonteen ymmärtämistä.

- Perinteiset taiteenalakohtaisuuteen perustuvat tukijärjestelmät eivät tunnista ja kohtaa taiteen tekemisen uusia muotoja. Niiden kehittäminen avoimemmiksi ja joustavammiksi on kriittinen avaintekijä, samoin kuin myös nuorten lahjakkuuksien auttaminen uran alkuun.

Jännite:

- Haasteena on luovan osaamis pääoman tarkastelu riittävän pitkällä aikajaksolla. Jännite syntyy myös luovan työn tarvitseman ajan, kokeilun ja tilan ymmärtämisestä suhteessa lyhyen aikavälin tavoitteisiin.

- Jännitteenä on yleissivistävän perusopetuksen taideopetuksen ja taiteen perusopetuksen tasapainoinen kehittäminen.

- Taiteen perinteisten ja uusien alojen välille on syntynyt jännite, koska perinteisten alojen mukaisesti järjestynyt tukijärjestelmät eivät tunnista uusinta ja dynaamisinta kehittämisaluetta.

Toimenpide-ehdotukset:

- Vahvistetaan taide- ja taitoaineita yleissivistävässä koulutuksessa lisäämällä niitä kaikille yhteiseen oppimäärään valinnaisten kurssien pohjaksi myös yläasteella ja lukiossa. 'Kultainen leikkaus' -periaate tarkoittaa sitä, että asetetaan tavoitteeksi opettaa taide- ja taitoaineita 1/3 oppiaineista. Kytetään taide- ja taitokasvatuksen kehittäminen keskusteluun eheytetystä koulupäivästä (koordinaatio: taito- ja taideaineet taiteen perusopetus, kerho- ja iltapäivätoiminta). Huolehditaan taide- ja taitoaineiden opetuksen laadusta lisäämällä luokanopettajien taito- ja taideaineiden koulutusta sekä taide- ja taitoaineiden opettajien täydennyskoulutusta ja soveltamalla niiden käyttöä yli ainerajojen.

- Laaditaan kulttuurialaa kokonaisvaltaisesti koskeva, työelämän ja koulutustarpeiden ennakointiin ja uusiin tarpeisiin pohjautuva koulutusstrategia,

jossa otetaan huomioon alan kansallisten ja kansainvälisten asiantuntijatehtävien laajeneminen ja niihin liittyvä koulutustarve, taiteilijauran eri vaiheita vahvistava ja monipuolistava koulutus, johtamis- ja liiketoimintakoulutus, sekä koko kulttuurialaa koskeva 'kulttuurireppu' - elinikäisen oppimisen ohjelma eri koulutusorganisaatioiden yhteistyönä.

- Tunnistetaan luovan työn erityisluonne (työsuhde -ammatinharjoittajuus -yrittäjyys) ja kehitetään sen edellytyksiä, koulutusta, työtiloja sekä toimeentuloa ja työllistymistä.

- Luodaan edellytykset kehittää tekijänoikeudellisia sopimuskäytäntöjä ja tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta.

- Kehitetään Taiteen keskustoimikunnan rakennetta ottamaan paremmin huomioon uusia taiteen ja kulttuurin aloja.

2.6 Luovat rihmastot

- kulttuurituotannot ja -palvelut

Kulttuurin tuotantotavat ja kulttuurin saatavuus sekä kulttuuripalvelujen tukeminen ja niiden rakenteiden kehittäminen kytkeytyvät toisiinsa. Tuotannot syntyvät sinne, missä tavoitetaan sopivia kohdeyleisöjä. Väestö keskittyy yhä enemmän suuriin kasvukeskuksiin. Pääkaupunkiseudun väestö- ja elinkeinora-

kenteessä näkyvät jo selvästi kansainväliset kehitysuunnat maahanmuuton ja monikulttuurisuuden lisääntymisen ja kulttuuritoimialojen kasvun toimissa yhteiskunnallisen kehityksen vetureina. Monipuolisin kulttuuritarjonta on keskittynyt erittäin voimakkaasti pääkapunkiseudulle ja eräisiin suurimpiin aluekeskuksiin. Vastaava polarisoitunut kehitys kohti metropolikeskeistä rakennetta on tapahtunut useimmissa Euroopan maissa.

Kulttuurin palvelurakenteen kehittäminen ja kulttuuripalvelujen saatavuuden turvaaminen seuraa väestörakenteen muutoksia. Näiden kehityslinjojen yhteisvaikutus vahvistaa kulttuuritarjontaa ja -palveluja pääkaupunkiseudulla ja isoissa keskuksissa, kun samalla pienten, taantuvien paikkakuntien ja haja-asutusalueiden tarjonta ja palvelut ohenevat.

Kulttuurin tuotantotavoissa on tapahtumassa muutoksia. Perinteisten institutionaalisten rakenteiden rinnalle on parinkymmenen vuoden aikana kehittynyt pienten toimijoiden ja ryhmien vapaa kenttä. Taiteen ja kulttuurin rahoitusta vapaalle kentälle on lisätty, mutta valtaosa julkisesta tuesta kohdistuu edelleen vanhoihin rakenteisiin. Toimialalla käydään jatkuvaa keskustelua siitä, pitäisikö julkisen tuen painottua instituutioille vai vapaille ryhmille. Taidelaitokset toimivat ja työllistävät pitkäjänteisesti ja myös

tuottavat sisältöjä. Vapaiden ryhmien saama tuki menee osittain myös tiloihin ja esitystekniikkaan.

Toiminta ja tuotannot tapahtuvat lisääntyvästi verkostoissa, usein julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteisinä tuotantoina. Myös kansainväliset ja globaalit yhteistuotannot lisääntyvät. Kulttuurin tuottamisen tapoihin vaikuttavat tulevaisuudessa yhä voimakkaammin teknologinen kehitys, uudet viestintävälineet, hybriditaiteet, poikkisektoraaliset toimintamallit, yhteisölliset tuotantotavat, yhteisöllinen media sekä globaalit ja globaalit verkostot. Tulevaisuudessa tuotantotavat muuttuvat nykyistään nopealiikkeisemmin toimintaympäristöön reagoiviksi, usein myös lyhytkestoisiksi ja tuotantokohtaisiksi. Verkostoitumisesta edetään kohti orgaanisia, luovia rihmastoja. Toisaalta monien tuotantojen suunnittelussa ja toteutuksessa tarvitaan myös pitempi useiden vuosien aikajänne.

Kulttuurin palvelurakenteet ovat kehittyneet aluehallinnon eri vaiheiden myötä. Historiallisista syistä alueilla on sisällöltään, omistajuudeltaan, rakenteiltaan ja hallinnoltaan monenlaisia kulttuuritoimijoita. Alueelliset taidetoimikunnat ovat osa valtion taide-toimikuntalaitosta. Maakuntamuseot ja maakuntakirjastot ovat kunnallisia toimijoita, jotka saavat valtion tukea maakunnallisten tehtävien hoitamiseen. Julkisen tuen piiriin kuuluvat myös eri taiteenalojen

alueellisina keskuksina toimivat yksityiset toimijat: lastenkulttuurin taikalamppu-verkosto, alueelliset elokuvakeskukset, tanssin aluekeskukset, valokuvan ja lastenkulttuurin aluekeskukset. Näiden kaikkien taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden osalta määrä ja verkostojen valtakunnallinen kattavuus vaihtelevat. Ne eivät kata maan kaikkia alueita eivätkä taiteen ja kulttuurin eri aloja. Taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden osalta tilanne on siis varsin hajanainen.

Parhaillaan on käynnissä merkittävä aluehallinnon rakenneuudistus. Valtion aluehallinnon toimijoita ovat elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukset (ELY) ja aluehallintovirastot (AVI). Kulttuuri kuuluu ELYjen toimialaan. Kulttuuri nähdään entistä enemmän alueiden tulevaisuuden keskeiseksi kehitystekijäksi. Maakuntaliittojen ja muiden alueellisten toimijoiden toiminnassa kulttuuri on myös vahvistumassa. Kulttuurin palvelurakenteessa voidaan erottaa useita tasoja: pääkaupunkiseutu-metropolialue, vahvat alueelliset keskukset, suuret kaupungit, kunnat, haja-asutusalueet sekä kylät ja lähiöt. Lisäksi tulevaisuuden toimintarakenne on yhä enemmän samanaikaisesti virtuaalinen. Siinä on sisäkkäin monenlaisia globaaleja, alueellisia, paikallisia ja globaaleja verkostoja ja rihmastoja. Näiden eri tasojen kulttuurinen perustilanne ja tarpeet eroavat toisistaan. Tasa-arvoisten kulttuuripalvelujen kattavuuden

ja saatavuuden turvaaminen eri alueilla asuville ei ole enää tulevaisuudessa mahdollista ilman erityisiä tukitoimenpiteitä.

Julkisen talouden kestävyys tulee Suomessa taantumana myötä ongelmaksi 2010-luvulla. Kulttuuripolitiikan tehtäväalueet ovat kuitenkin laajentuneet kaiken aikaa, joten resursseja niiden hoitamiseksi täytyy löytää entistä enemmän myös muilta yhteiskunnan sektoreilta. Lisäksi valtion tuen turvanneen rahapelien yksinoikeusjärjestelmän tulevaisuuden kehitys saattaa olla epävarmaa ja paine käyttää sen tuottoja kokonaan uusien edunsaajien hyväksi lisäntyy. Tämä merkitsisi taiteen ja kulttuurin rahoittamista enenevästi muista lähteistä.

Luovan talouden edistämiseksi kulttuuripalveluja voidaan tulevaisuudessa yhä enemmän ulkoistaa ja julkinen tuki kohdentaa liiketaloudellisiin perustein ylläpidettyyn toimintaan. Tuen saajina voivat olla yritykset, yhteisöt tai ammatinharjoittajat. Euroopan Yhteisön perustamissopimuksen kilpailuoikeutta koskeva artiklan mukaan valtion tuet voidaan hyväksyä silloin, kun ne eivät muuta kaupankäynnin ja kilpailun edellytyksiä yhteisen edun kannalta ristiriitaisella tavalla. Osa kulttuurisektorin valtionavustuksista voidaan joutua hyväksyttämään EU:n Komissiolla elokuvan tukien tapaan.

Linjaus:

- Suomessa kulttuuripalvelut ovat kehittyneet pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallin mukaisesti. Se merkitsee kulttuurin yksityiseen rahoitukseen perustuvaa anglosaksista mallia laajempaa julkisen sektorin vastuuta palvelutuotannon ja palvelurakenteen edellytyksistä sekä kulttuuripalvelujen saatavuudesta. Pohjoismaisen kulttuurisen hyvinvointivaltion malli on osoittautunut erittäin menestyksekkääksi ja tulevaisuudessa on tärkeää huolehtia sen perusedellytysten turvaamisesta, yhteiskunnan kulttuurisesta selkärangasta.

- Julkisen sektorin merkitys kulttuurisen moninaisuuden, kansalaisten kulttuuri- ja kirjastopalvelujen alueellisen saatavuuden ja palvelurakenteen turvaajana säilyy. Sen rinnalle tulevat aiempaa vahvemmin yksityiset ja kolmannen sektorin toimijat.

- Valtion rahoitusjärjestelmän on nykyistä paremmin reagoitava sekä nopealiikkeisyyden ja joustavuuden tarpeisiin että pitkän aikavälin riskirahoituksen tarpeisiin. Sen rinnalla tarvitaan taiteen ja kulttuurin yksityistä rahoitusta ja riskirahoitusta.

- Varaudutaan julkisen talouden väheneyiin mahdollisuuksiin kulttuurin rahoittajana.

Jännite:

- Haasteena ovat julkisen talouden kehitysnäkymät, jotka heikentävät valtion ja kuntien roolia kulttuurin tukijana. Jännite syntyy siitä, pystyvätkö yksityinen ja kolmas sektori riittävästi vastaamaan kulttuurin rahoitushaasteisiin. Haasteeksi nousee se, miten nopeasti kehitetään ja vahvistetaan alueiden kulttuuritoimialoja seuraamaan pääkaupunkiseudulla jo tapahtunutta kehitystä. Palvelurakenne sekä kansalaisten perus-, kulttuuri- ja kirjastopalvelut eri väestöryhmille voivat heiketä kohtuuttomasti taantuvilla alueilla, kylissä ja lähiöissä. Niiden myötä kuituvat myös kulttuurin toimialan talouden myönteiset kehittymismahdollisuudet.

- Yleisten kirjastojen toimintakenttään on tullut kaupallisin perustein toimivia kilpailijoita, jotka haastavat avoimen tiedonsaannin toimintamallin. Kansalaisten kulttuurin ja sivistyksen turvaamiseksi on tarpeen kehittää kansallisia rahoitusmalleja.

- Jännite muodostuu myös julkisen toiminnan edellyttämän pitkäjänteisen palvelurakenteen turvaamisen ja nopealiikkeisesti aikaan ja ympäristöön reagoivien tuotantojen välille.

- Pääkaupunkiseudun voimakas kehitys erityisesti taiteen ja kulttuurin toimialoilla haastaa kehittä-

mään suurten aluekeskusten ja niiden vaikutusalueiden kulttuuritoimialoja ja palvelurakennetta.

- Taidelaitosten ja vapaan kentän toimijat voivat hyödyttää toisiaan sekä tilojen, tekniikan että sisällön osalta. Niiden välille tarvitaan tähän kannustavia joustavia rahoitusmalleja. Yksityisen, kolmannen ja julkisen sektorin yhteenliittymien ja verkostojen yhteistuo-
tanto- ja -toimintamallit tarvitsevat kannustusta.

- Haasteellisia ovat monimutkaiset ja jäykät perinteisten taiteen alojen jaottelua noudattavat taiteen ja kulttuurin tuki-, rahoitus- ja investointijärjestelmät ja päällekkäiset rakenteet, jotka eivät tunnista toiminnan luovinta ja innovatiivisinta ydintä.

- Audiovisuaalisen kulttuurin jakeluteiden ja muotojen moninaistuminen haastaa huolehtimaan laadukkaasta sisällöstä. Televisio- ja internetsisältöjen kansainvälistyessä on pidettävä huoli, että Suomen kielet ja kulttuuri voivat kehittyä myös kuvallisen viestinnän keinoin.

Toimenpide-ehdotukset:

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden keskinäistä koordinaatiota ja tiivistä yhteistyötä valtion ja kuntien aluehallinnon toimijoiden kanssa.

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin tuki- ja rahoitusjärjestelmiä kokonaisuutena nykyistä joustavammiksi

siten, että tunnistetaan riskirahoitusta edellyttäviä nopealiikkeisiä, pitkäjänteisiä tai perinteisistä aloista poikkeavia tuotantoja ja tuotantotapoja, uusia taiteen sekä kulttuurin aloja, hybriditaiteita tai konsepteja.

2.7 Pajat(sot) ja leipomot

– kulttuuritoimialojen talous, työllistyminen ja toimeentulo

Kulttuurin ja tekijänoikeuden osuus Suomen talouden arvonlisäyksestä on pysynyt pitkällä aikavälillä vajaassa neljässä prosentissa. Kulttuurin ja tekijänoikeuden työllisyys on hieman yli neljä prosenttia työllisestä työvoimasta. Ohjelmisto- ja tietokanta-ala sekä lehti- ja kirjapainoala muodostavat noin kolme neljäsosaa kulttuurin osuudesta ja työllisyydestä. Musiikki, teatteri- ja ooppera, elokuva- ja videoala sekä valokuva, visuaalinen ja graafinen taide muodostavat yhteensä vajaan kymmenesosan tekijänoikeuden osuudesta ja työllisyydestä. Kulttuurin ja joukkoviestinnän osuus kokonaiskulutusmenoista on hiukan yli viisi prosenttia. Kulttuuri- ja elämysteollisuuden osuus kulutusmenoista on kasvussa. Valtaosa elämysteollisuudesta on viihdetuotantoa. Kulttuurin kulutus kasvaa eri ikäryhmissä ja myös taiteen kulutuksen voidaan odottaa tulevaisuudessa kasvavan.

Kulttuurin talous keskittyy erittäin vahvasti pääkaupunkiseudulle, joka erottuu reilun viiden prosentin osuudellaan arvonnäköisestä (alue-BKT) selvästi muusta maasta. Vastaava kahtiajako on tapahtunut useimmissa Euroopan maissa. Pääkaupunkiseudulle ovat keskittyneet jalostusarvoltaan suuret kulttuurialat, kuten audiovisuaalinen ja muotoilu. Luovuudesta syntyy taloudelle merkittävää lisäarvoa. Myös maakunnissa kulttuurin ja tekijänoikeuden toimialat keskittyvät isoimpiin kaupunkeihin. Pääkaupunkiseutu nostaa maan hiukan yli kolmen prosentin keskiarvoa niin, että vain Varsinais-Suomi yltää sen yli. Työllisyyden kulttuuri-intensiteetti on pääkaupunkiseudulla huikeat seitsemän ja puoli prosenttia alueen työllisestä työvoimasta ja alueet jäävät alle maan hiukan yli neljän prosentin keskiarvon. Pääkaupunkiseutu toimii siis koko maan kulttuuritoimialojen talouden ja työllisyyden vahvana veturina.

Julkisen palvelun radio- ja televisiotoiminta vahvistaa kansallisen audiovisuaalisen tiedon ja kulttuurin areenana kulttuuritoimijoiden toimintaedellytyksiä ja luovaa taloutta. Sen vaikutus suomalaisen kulttuurin kentän tulonmuodostukseen on huomattava. Riippumattoman julkisen palvelun televisio- ja radiotoiminnan turvaaminen on välttämätöntä kulttuurin infrastruktuurin lujittamiseksi.

Jo lähitulevaisuudessa suuri osa kulttuurin kulutusta ja saatavuutta tapahtuu laajakaistaverkon kautta.

Kansainvälisesti tavaratuotanto on siirtynyt halpatuotantomaihin. Kehittyneiden maiden kilpailukykyyn ylläpitämiseksi on panostettava osaamis- ja innovaatiotoimintaan sekä palvelutuotantoon. Kulttuuri- ja elämysteollisuutta vahvistaa länsimaisen arvomaailman muutos aineettoman kulutuksen suuntaan. Mediassa, mainonnassa, lehti- ja painoteollisuudessa, levyteollisuudessa, audiovisuaalisessa teollisuudessa sekä radio- ja televisiotoimialalla on käynnissä voimakas murros, jota leimaa samanaikaisesti kasvava ulkoistamistrendi ja alihankinnan lisääntyminen. Kulttuurin tuonti on nykyisellään vientiä suurempi. Kulttuuritoimialojen taloudessa on kehitettävä kulttuuriyrittäjyyden ja kulttuuriviennin edellytyksiä, kulttuurin tuotteistamista, konseptointia, liiketalousosaamista ja markkinointia. Tarvitaan kulttuurialojen ammatinharjoittajien ja pienyrittäjien markkinointi- ja liiketoimintaosaamisen edistämisen yhteisiä rakenteita, kuten manageritoimintaa. Tulevaisuudessa perinteisten kulttuurin vientialojen, kuten musiikin, kirjallisuuden, muotoilun ja peliteollisuuden rinnalle kehittyy uusia potentiaalisia taiteen ja kulttuurin muotoja ja uudet hybriditaiteet vakiintuvat ja vahvistuvat.

Tekijänoikeudellisten markkinoiden toimivuus on luovan talouden toiminnan edellytys ja se edellyttää jatkuvaa seurantaa. Uudet tuotantotavat, liiketoimintamallit ja käyttöympäristön muuttuminen heijastuvat myös tekijänoikeusjärjestelmään ja globaalien lisensiointimarkkinoiden toimintaan. Digitalisoituminen ja verkostomaiset tuotanto- ja toimintatavat edellyttävät tekijänoikeusosaamista, erityisesti kansainvälisen sopimusosaamisen alueella. Paineena on varmistaa EU:n sisämarkkinoiden toimivuus tekijänoikeusmarkkinoiden osalta.

Digitaalinen vallankumous on edennyt vaihteittain henkilökohtaisesta tietokoneesta (1980-luku), hypermedian (1990-luvun alku), internetin ja mobiiliviestinnän (1990-luvun loppu) kautta monimedian ja mobiili-internettiin (2000-luvun alku). Jokaista vaihetta on seurannut pienellä viiveellä tuotantotapojen muutos, talouden kasvu ja uudet markkinat. Tällä hetkellä kehityssuuntia ovat hybridimedia, semanttinen web, sulautettu, ubiikki teknologia ja yhteisöllinen media. Näihin liittyy voimakkaasti kasvava osallistumistalouden ilmiö, uudentyypiset markkinat, hyödykkeet ja ammatit. Osallistumistalous voidaan määritellä kollektiiviseen tietoverkoissa tapahtuvaan massatoimintaan perustuvaksi materiaalisten tai immateriaalisten hyödykkeiden ja palvelujen innovoinnin, tuotannon, jakelun ja kulutuksen muodoiksi.

Siihen kuuluvat yhteisöllinen media, joukkotuotanto ja -jakelu, crowdsourcing (talkoistaminen) sekä synteettiset hyödykkeet, uudet ammatit ja uusien markkinoiden synty. Joukkotuotanto tai wikituotanto tapahtuu avoimena tuotantotapana. Tällainen tuotantotapa haastaa perinteiset tuotantotavat ja liiketoimintamallit. Osallistumistalouden lainalaisuuksien sisäistäminen ja lisäarvon tunnustaminen on tärkeää sekä elinkeinotoiminnan että kansantalouden näkökulmasta.

Luova työ edellyttää ketteryyttä ja joustavuutta. Sen voima ei ole makro- vaan mikrotaloudessa. Uutena vahvana trendinä ovat kulttuurialan lisääntyvät osuuskunnat ja verkostomaiset yritysryppäät. On myös arvokasta työllistää itsensä ja ehkä muutama muu luovan työn tekijä. Luovan tuotannon voima on laadullisissa eikä määrällisissä kriteereissä. On syntymässä verkostojakin nopeampi ja herkemmin ympäristöä aistiva organisoitumisen taso, jota voidaan kuvata luovana rihmastona. Verkostoissa on mahdollista tavoittaa kansainvälisesti myös pirstoutuneet kohderyhmät ja yleisöt.

Kulttuurin kansantaloudellista merkitystä ei voi mitata ainoastaan yritysten liikevaihdon tai työllistyslukujen mukaan. Kansantaloudellisesti merkittäviä ovat kulttuurin vaikutukset ihmisten henkiseen hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä

suvaitsevaisuuden ja keskinäisen ymmärryksen ja luottamuksen edistämiseen monikulttuurisessa Suomessa. Kulttuuri on myös tärkeä osa kansainvälistä Suomi-kuvaa, joka voi edistää Suomen kilpailukykyä, matkailuelinkeinoa ja vientiteollisuutta kansainvälisillä markkinoilla.

Taidetaustaisen osaamisen hyödyntäminen muilla sektoreilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa ja koulutuksessa lisää vaihdantaa sekä kehittää tulevaisuuden kulttuuri-intensiivistä yhteiskuntaa, tuotantoja, markkinoita ja työllisyyttä. Kulttuurialojen ulkopuolella luovan työn taloudellinen merkitys kasvaa. Yhä suurempi osa taide- ja taitoaineiden koulutusta saaneista työllistyy tulevaisuudessa perinteisten kulttuurialojen ulkopuolella.

Linjaus:

- Luova pääoma ja yhä kulttuuri-intensiivisempi talous ovat teknologistuvan Suomen voiteluaine. Se edellyttää luovan talouden koko arvoverkon: luovan osaamisen ja työn, kulttuuritoimialojen yrittäjyyden, liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen sekä kansainvälisten yhteistuotantojen, kulttuurituonnin ja -viennin toimivuutta. Kulttuuriyrittäjyys on tulevaisuudessa yhä moni-ilmeisempää suurista monikanallisista kasvuyrityksistä pienimuotoisiin yhden tai

muutaman hengen yrityksiin, niiden muodostamiin verkostoihin tai osuuskuntatyypiseen toimintaan sekä osallistumistalouden eri muotoihin saakka.

- Pääkaupunkiseutu on tulevaisuudessa yhä selvemmin Suomen kulttuuritoimialojen talouden veturi. Sen väestönkehityksessä voimistuva monikulttuurisuus lisää kulttuuritoimialojen kasvun edellytyksiä tulevaisuudessa. Aluekeskusten kulttuuritoimialojen vahvistaminen vetää ne mukaan pääkaupunkiseudun kulttuuritalouden kehitykseen, mikä heijastuu niiden vaikutusalueille.

- Kulttuurin kansantaloudellinen merkitys näkyy välillisesti henkisen hyvinvoinnin edistämisessä, syrjäytymisen ehkäisyssä sekä Suomi-kuvassa. Kulttuurin välillisillä vaikutuksilla on myös suuri yhteiskunnallinen ja kansantaloudellinen merkitys.

Jännite:

- Luovan talouden kehittymiseen Suomessa kohdistuu suuria odotuksia. Nykyiset kansantaloudelliset mittarit eivät kuitenkaan kovin tarkkaan mittaa luovan työn taloudellista merkitystä. Haasteena on kehittää kulttuuritoimialojen talouden ja yrittäjyyden edellytyksiä moni-ilmeisesti. Jännite muodostuu, jos luovaa taloutta kehitetään vain kasvuyritysmalleihin liittyvien odotusten perusteella. Rihmastojen

ja verkostojen aluskasvillisuudesta versova luovuus muodostaa myös luovan talouden toimivan arvoverkoston yhdessä isojen ylikansallisten organisaatioiden ja jakelukanavien kanssa. Haasteena on perinteisesti organisoituneen ja toimintatavoiltaan jäykän hallinnon kohtaaminen avoimen ja uudentyyppisen nopealiikkeisen verkosto- ja rihmastotalouden kanssa.

- Kulttuuritoimialojen talouden, yrittäjyyden, ja viennin ja kulttuurimatkailun kasvu edellyttää toimijoiden kansainvälisen liikkuvuuden, verkottumisen ja monialaisen osaamisen lisäämistä. Erityisenä haasteena on lisätä sekä kulttuuritoimijoiden liiketoimintaosaamista että elinkeinoelämän toimijoiden kulttuuriosaamista.

- Vahvistetaan kulttuuriin pohjautuvaa luovaa taloutta monialaisen innovaatiopolitiikan toimeenpanossa.

Toimenpide-ehdotukset :

- Kehitetään kulttuuritoimialojen talouden arvoverkostojen toimivuuden, yrittäjyyden, liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen, kulttuurituonnin ja -viennin sekä kulttuurimatkailun edellytyksiä.

- Kehitetään tukijärjestelmiä sekä pitkäjänteisempään, joustavampaan, poikkisektoraaliseen suuntaan että riskirahoitusta edistävään suuntaan.

- Kehitetään tekijänoikeusosaamista, kansainvälistä liiketoiminta- ja sopimusosaamista sekä tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan paremmin toimintaympäristössä ja rakenteissa tapahtuvaa muutosta.

TAITEEN JA
KULTTUURIN
ARVO JA MERKITYS

KESTAVA
KULTTUURI

KULTTUURINEN MONINAISUUS

SIVISTYKSELLISET

JA KULTTUURISET OIREUDET

KULTTUURI-

YMPÄRISTÖ

JA KULTTUURIPERINTÖ

YHTEISÖLLISYYS

LUOVUUS

KULTTUURI

PALVELUT

JA TUOTANNOT

VAESTO-
KEHITYS

LUOVA

PAAOMA

KULTTUURIN MUUTOSPAINEET

JA TRENDEJA

LUOVUUDEN EDELLYTYKSET

ILMASTONMUUTOS

JA YMPÄRISTÖ

GLOBALISAATIO

TEKNOLOGIA

MONIKULTTUURISUU

VERKOSTOT

KULTTUURITOIMIALOJEN

TALOUS

TYÖLLISTYMINEN

JA TOIMEEN-

TULO

3 Tulevaisuuden voimatekijät

Selontekotyössä esiin nousseissa tulevaisuuden suuntaviitoissa: globaaleissa makromuuttujissa, yhteiskunnan keskeisimmissä kulttuurisissa valinnoissa ja toimenpide-ehdotuksissa toistuivat keskeisimpinä mahdollisuuksina kolme tulevaisuuden voimatekijää: kestävä kulttuuri, kulttuurinen moninaisuus ja luovuus.

3.1 Kestävä kulttuuri

Kestävä kehitys ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen ovat tulevaisuuden kannalta sekä kansainvälisesti että kansallisesti välttämättömiä avaintekijöitä. Ne ovat samalla vahvoja trendejä, joista voidaan rakentaa myös kansallisia menestystekijöitä. Yhteiskunnallisesti kestävä kehityksen tavoitteena on turvata

nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä merkitsee maailmanlaajuisista ja kansallista ympäristön, ihmisen ja talouden tasavertaista huomioon ottamista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa: ekologista, sosiaalista ja kulttuurista sekä taloudellista kestävyyttä.

Kulttuurinen kestävyys merkitsee kulttuurien, kulttuuriympäristöjen ja kulttuuriperinnön säilymistä, kehittämistä ja hyödyntämistä sukupolvelta toiselle, ihmisten vapaata henkistä toimintaa ja itse-ilmaisua, kulttuurista yhdenvertaisuutta ja eettistä kasvua sekä kestäväää kulttuurin kulutusta, tuotantoa ja taloutta. Kulttuurinen pääoma on osa sosiaalista pääomaa, jonka keskeisin voimavara on luovuus. Kansakunnan luovasta pääomasta huolehtiminen edellyttää toimintaa ja investointeja lyhytjänteisen

politiikan sijaan pitkällä aikajänteellä. Sen perustana ja lähteenä on rikas ja moninainen kulttuuriperintö.

Vuonna 2035...

- Nykistä huomattavasti merkittävämpi osa taloudesta koostuu aineettomasta tuotannosta sekä sen tuottamasta lisäarvosta, kulttuurituotteiden ja -palveluiden kulutuksesta ja vaihdannasta. Suomen panostus luovuuteen, taiteen ja kulttuurin osaamiseen pitkällä tähtäyksellä on osoittautunut menestyksekkääksi.

- Suomen kansainvälisen erityisosaamisen alueita ovat luonto, yhteisöllisen ja luovan pääoman hyödyntäminen, luovan rihmastotalouden, kulttuuriyri-tysten ja jakeluverkostojen kokonaisuuden hallinta sekä leppoistelun elämäntapa - slowness.

- Parhaiten menestyneissä maissa on huolehdittu tasapainoisesti kulttuurin ja taiteen eettisen pohjan kestävydestä ottamalla huomioon kulttuuriseen kansalaisuuteen kuuluvien oikeuksien toteutuminen sekä taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja taloudelliset sovellukset ja hyödyt.

- Suomessa on huolehdittu kulttuuriympäristön ekologisesta ja esteettisestä kestävydestä ja moninaisuudesta. Kulttuuristen vaikutusten arviointi yhdyskuntasuunnittelun ympäristövaikutusten arvioinnin luontevana ja keskeisenä osana sekä taidekaava osana

kaavoitusta ovat osoittautuneet menestyksiksi. Uutta ja vanhaa rakennettua ympäristöä ja rakennuskantaa sopusointuisesti yhdistämällä on luotu viihtyisiä asuinympäristöjä. Erilaisissa asumisratkaisuisa on otettu huomioon luonnonläheisyys, ekologisesti mielekkäät yhteisölliset ja yhteiskäyttöiset tilat sekä mahdollisuus pienimuotoiseen viljelyyn.

- Kulttuuriperintöä hyödynnetään luovassa taloudessa. Olennainen osa kulttuuriperintöä on digitalisoitu. Kansallisen digitaalisen kirjaston metatiedonhaku toimii osana eurooppalaista digitaalista kirjastoa ja niiden yhteinen käyttöliittymä toimii kaikilla tietojenkäsittelyvälineillä ja alustoilla.

- Julkisen palvelun televisio- ja radiotoiminta on kansankunnan muisti ja kansalaisten yhteisöllinen, vuorovaikutteinen media. Se työllistää luovia ammatilaisia ja tarjoaa alustan yhteiselle luovuudelle

3.2 Kulttuurinen moninaisuus

Tulevaisuudessa Suomen kulttuurista moninaisuutta luonnehtii kaksi voimakasta muutostekijää: väestön vanheneminen ja maahanmuutto. Kulttuurinen moninaisuus on eri kulttuurien kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa kehittynyt ihmiskunnan yhteinen perintö. Se on yhteisöllisen ja yksilöllisen identiteetin rakentumisen, luovuuden ja luovan talouden perusta.

Kulttuuriseen moninaisuuteen kuuluvat rikas, moni-ilmeinen kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö, kulttuuripalvelujen kirjo, eri ikäisten ja erilaisia kulttuurisia lähtökohtia edustavien ihmisten sekä eri kulttuurien läsnäolo ja vuorovaikutus.

Vuonna 2035...

- Kulttuurin hyvinvointivaikutusten tunnistaminen ja hyödyntäminen on edistänyt merkittävästi ikääntyneiden aktiivisuutta, osallisuutta ja toimintakykyä sekä vähentänyt laitoshoidosta yhteiskunnalle aiheutuneita kustannuksia. Sosiaalinen syrjäytyminen on vähäistä, koska kulttuuria on hyödynnetty sen ehkäisyssä.

- Suomessa on toteutettu menestyksekkäästi kulttuurisen vuorovaikutuksen politiikkaa maahanmuuttajien kotouttamisessa. Etnisiltä konflikteilta on vältytty.

- Kulttuuriset vähemmistöt muodostavat yhdessä perinteisen kulttuurin kanssa rikkaan, vuorovaikutteisen mosaiikin ja dynaamisen kolmannen kulttuurin. Kulttuurinen lukutaito takaa perusvalmiudet ymmärrykseen ja vuorovaikutukseen.

- Kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus, ovat keskeinen tekijä ja muutosvoima luovassa taloudessa sekä alueiden ja kaupunkien vetovoimate-

kijä. Toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajien panos luovassa taloudessa ja kulttuuritoimialoilla on merkittävä.

- Yhdyskuntarakenne on vaihteleva ja rikas erilaisine taajamineen ja kulttuuriympäristöineen. Kulttuurin palvelurakenteessa on viisi erilaista tasoa: metropoli, aluekeskukset, kunnat, kylät - lähiöt - lähiympäristöt sekä lisäksi alueellisesti kattava julkisen palvelun virtuaalitulojen ja -esitysmahdollisuuksien verkosto.

3.3 Luova ihminen

Tulevaisuuden tärkein menestystekijä on luova pääoma. Sen synnyttämiseen ja ylläpitoon kuuluvat oman kulttuuriperinnön tuntemus, luovien ja uusien taitojen oppiminen ja kehittäminen, luovat ympäristöt ja luovan työn edellytykset. Luovan työn luonteen kuuluvat kokeilu, satunnaisuus ja leikki. Luova työ on kulttuuritoimialojen talouden ydinresurssi ja muutosvoima.

Vuonna 2035...

- Luova pääoma, luova tuotanto ja kulttuuri-toimialojen merkitys luovuuden kehittämisessä ja uusiutumisessa ovat kansakunnan arvokkain, tunnustettu ja tunnustettu resurssi.
- Suomessa toteutettu taito- ja taideaineiden ”kultainen leikkaus” sekä eheytetty koulupäivä ovat luo-neet edellytykset luovan pääoman pitkän aikavälin kehittämiselle. Taide- ja taitoaineiden kokonaisuusdistus yleissivistävästä koulutuksesta korkeakouluihin ja yliopistoihin saakka on osoittautunut kansainväli-seksi menestykseksi ja edistänyt taiteen ja kulttuurin toimialan kukoistusta sekä Suomen luovan talouden kansainvälisesti suhteellisesti merkittävää kasvua.
- Tekijänoikeusjärjestelmä on sopeutettu muut-tuviin tuotanto- ja elinkeinorakenteisiin sekä uuteen yhteisölliseen ja viestinnälliseen todellisuuteen. Uu-den luomisen ja tekijöiden ammatin ja elinkeinon harjoittamisen mahdollisuudet on turvattu ja teki-jänoikeuden kehittämisessä on tasapuolisesti huo-mioitu kansalaisten sivistyksellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien ja -vapauksien toteutuminen.

4 Yhteenveto ja toimenpide-ehdotukset

Havaittavissa olevat tulevaisuustrendit puhuvat taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistumisen puolesta. Aineeton, ekologinen ja eettinen kulutus sekä kulttuurin kulutus kasvavat. Vapaa-aika, elämän laatua ja elämyksellisyyttä korostava elämäntapa sekä kiireettömyys ja leppoistelu lisääntyvät. Nuorten keskuudessa kulttuurin harrastus ja arvostus voimistuu ja he hakeutuvat luoville aloille. Kulttuuri-intensiteetti kasvaa tuotannossa, tuotekehityksessä, palveluissa ja toimintakonsepteissa. Nuoret luovat ammatillaiset ovat yrittäjyysshakuisia. Taiteen ja kulttuurin ammatillaiset työllistyvät yhä enemmän perinteisten ydinalojen ulkopuolelle. Yhteisölliset tuotanto- ja toimintatavat lisääntyvät. Hybriditaiteet ja poikittaiset kokeilut eri taiteenalojen sekä tieteen ja taiteen rajapinnoilla ovat keskeisiä innovointiympäristöjä.

Kansainvälisesti ja kansallisesti kaikilla yhteiskunnan aloilla erityisen selviä voimatekijöitä ovat kestävä kulttuuri, monikulttuurisuus ja kulttuurinen moninaisuus sekä luovuus. Tulevaisuuden menestykseen kuljetaan kahta tietä: säilyttämällä vanhaa ja arvokasta sekä kehittämällä uusia kiinnostavia kohteita ja sovelluksia. Pysyvien kulttuuristen arvojen ja kulttuuriperinnön ymmärtäminen ja vaaliminen ovat luovuuden ja innovaatioiden resurssi ja perusta. Kulttuurisen hyvinvointiyhteiskunnan palvelurakenteiden säilyttäminen, luovasta osaamisesta huolehtiminen ja kulttuuripalvelujen saatavuus kasvattavat yleisöjä, turvaavat kulttuurisia oikeuksia, edistävät hyvinvointia, luovat kotimarkkinoita, edistävät kulttuurivientiä sekä toimivat luovan ammatillisen osaamisen lähtökohtina.

Taiteen ja kulttuurin perinteisten ydinalojen osuus arvonlisäyksestä ja työllisyydestä on pysytellyt noin neljässä prosentissa. Sen sijaan taiteen ja kulttuurin sovellusten kerrannaisvaikutukset ulottuvat yhteiskunnan kaikille sektoreille ja hallinnonaloille ja siellä tapahtuu merkittävää kasvua.

- Käynnistetään eri hallinnonalojen sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välinen Taiteen ja kulttuurin politiikkaohjelma (OPM/OM/PLM/TEM/STM/UM/LVM/MMM/SM/YM/VNK).

Ehdotetut poikkihallinnolliset eri sektoreiden väliset strategiat, ohjelmat ja toimenpiteet kootaan toteutettaviksi osana Taiteen ja kulttuurin politiikkaohjelmaa:

- Laaditaan kulttuurialaa kokonaisvaltaisesti koskeva, työelämän ja koulutustarpeiden ennakointiin ja uusiin tarpeisiin pohjautuva koulutusstrategia (OPM/LVM/TEM/STM).

- Vahvistetaan taide- ja taitoaineita yleissivistävässä koulussa lisäämällä niitä kaikille yhteiseen opimäärään valinnaisten kurssien pohjaksi myös yläasteella ja lukiossa 'kultainen leikkaus' -periaatteella. Kytetään taide- ja taitokasvatuksen kehittäminen keskusteluun eheytetystä koulupäivästä. Huolehditaan taide- ja taitoaineiden opetuksen laadusta (OPM).

- Laaditaan kansallinen kielistrategia, jossa kar-
toitetaan ja täsmennetään kansallisten virallisten
kielten, alkuperäiskansan kielten, vanhojen ja uusien
vähemmistökielten sekä kasvavien kieliryhmien ase-
ma ja palvelutarpeet. Turvataan kansalliskielten sekä
alkuperäiskansan kielten asema, kielenhuolto ja pal-
veluiden saatavuus (OPM/OPM).

- Laaditaan valtakunnallinen kulttuuriympäristö-
strategia ja kehitetään kulttuurivaikutusten arviointia
sekä kulttuuriympäristön tilan seurantajärjestelmiä
osana ympäristövaikutusten arviointia. (OPM/
PLM/MMM/TEM/YM).

- Edistetään kansallista digitaalista kirjastoa KDK
(OPM).

- Varmistetaan opetusministeriölle luovutetun
Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaoh-
jelmaehdotuksen toteutuminen sekä toiminnan ak-
tiivinen jatkaminen ohjelmakauden jälkeen (OPM/
STM/TEM/YM).

Toiminnalliset kehittämis ehdotukset:

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin tuki- ja rahoitusjärjestelmiä kokonaisuutena nykyistä joustavamiksi siten, että tunnistetaan riskirahoitusta edellyttäviä nopealiikkeisiä, pitkäjänteisiä tai perinteisistä aloista poikkeavia tuotantoja ja tuotantotapoja, uusia taiteen sekä kulttuurin aloja, hybriditaiteita tai konsepteja (OPM/STM/TEM).

- Kehitetään Taiteen keskustoimikunnan rakennetta ottamaan paremmin huomioon uusia taiteen ja kulttuurin aloja (OPM).

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden keskinäistä koordinaatiota ja tiivistä yhteistyötä valtion ja kuntien aluehallinnon toimijoiden kanssa (OPM/TEM).

- Tunnistetaan luovan työn erityisluonne ja kehitetään sen edellytyksiä, koulutusta, työtiloja sekä toimeentuloa ja työllisyyttä (OPM/STM/TEM).

- Kehitetään kulttuuritoimialojen talouden arvonverkon toimivuuden, yrittäjyyden, liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen sekä kulttuurituonnin ja -viennin edellytyksiä (TEM/OPM/UM).

- Luodaan edellytykset kehittää tekijänoikeudellisia sopimuskäytäntöjä ja tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta (OPM).

- Kehitetään tekijänoikeusosaamista, kansainvälistä liiketoiminta- ja sopimusosaamista sekä tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan paremmin toimintaympäristössä tapahtuvaa muutosta (OPM).

- Otetaan maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen sekä ammatillisen luova työn tukemisessa että kulttuuriperinnön kertymisessä. Lisätään monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimusta ja täsmennetään käsitteitä ja terminologiaa (OPM/SM).

- Suomi toimii pohjoismaisessa yhteistyössä ja EU:ssa kulttuuristen oikeuksien tunnistamisen ja tunnustamisen edistäjänä ja aloitteentekijänä. Edistetään läpäisevästi eri väestöryhmien kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja osallisuutta kulttuurisessa merkityksenannossa (OPM/SM/UM).

- Vahvistetaan kehitysnäkökulma osaksi kansallista ja EU:n kulttuuripolitiikkaa. Suomi edistää yhdessä Pohjoismaiden kanssa kulttuuria ja kehitystä tuemalla erityisesti luovaa taloutta ja kulttuurituotantoja (UM / OPM).

Toimenpide-ehdotukset	LVM	MMM	OM	OPM	PLM	STM	SM	TEM	UM	VNK	YM
Taiteen ja kulttuurin politiikka-ohjelma	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Koulutusstrategia	•			•		•		•			
Kielistrategia			•	•							
Kulttuuriympäristö -strategia, kulttuuri-vaikutusten arviointi, kulttuuriympäristön tilan seurantarjestelmät		•		•	•			•			•
Taide- ja taitoaineiden asema yleissivistävässä koulussa, opetuksen laatu				•							
Kansallinen digitaalinen kirjasto				•							
Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelma				•		•		•			•
Taiteen ja kulttuurin tuki- ja rahoitusjärjestelmät				•		•		•			
Taiteen keskustoimikunnan rakenne ja kehittäminen				•							
Taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden keskinäinen koordinaatio ja yhteistyö				•				•			
Luovan työn erityisluonne, edellytykset, koulutus, työtilat, toimeentulo ja työllisyys				•		•		•			
Kulttuuri toimialojen talouden arvoverkko, yrittäjyys, liiketoiminta- ja markkinointiosaaminen, kulttuurituonnin ja -viennin edellytykset				•				•	•		
Tekijänoikeudellisten sopimuskäytäntöjen kehittäminen, tekijänoikeusjärjestelmän toimivuus				•							
Tekijänoikeusosaaminen, -kansainvälinen, liiketoiminta- ja sopimusosaaminen				•							
Maahanmuuttajien kulttuurivaikutteet, kulttuuri-perintö, ammatillinen luova työ. Monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimus, käsitteet ja terminologia				•			•				
Sivistyksellisten ja kulttuuristen oikeuksien edistäminen pohjoismaisessa yhteistyössä ja EU:ssa				•			•		•		
Kehitysnäkökulma osana kansallista ja EU:n kulttuuripolitiikkaa.				•					•		

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM), Maa- ja metsätalousministeriö (MMM), Oikeusministeriö (OM), Opetusministeriö (OPM), Puolustusministeriö (PLM), Sosiaali- ja terveysministeriö (STM), Sisäasiainministeriö (SM), Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), Ulkoasiainministeriö (UM), Valtioneuvostonkanslia (VNK), Ympäristöministeriö (YM)

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Julkaisumyynti / Bokförsäljning:
Yliopistopaino / Universitetsstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin yliopisto
puhelin / telefon (09) 7010 2369
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yliopistopaino.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISBN: 978-952-485-854-0 (nid./hft.)
ISBN: 978-952-485-855-7 (PDF)
ISSN: 1458-8110 (painettu / Print)
ISSN: 1797-9501 (PDF / Online)

